

Näennäisistä uudistuksista kokonaisuudistukseen – onko oikeuslaitoksella visiota?

Jos täällä yleisöltä kysyttäisiin, mitä organisaatioita oikeuslaitokseen kuuluu, tulisi siihen erilaisia vastauksia. Eri asiayhteyksissä oikeuslaitos esiintyy vähän eri tavoin. Tuomioistuinten lisäksi siihen erään tiedon mukaan kuuluvat myös ulosotto, syyttäjät, oikeusapu, asianajajat ja Rikosseuraamuslaitos. Kaikilla yleisilläkään termeillä ei ole yksiselitteistä määrittelyä.

Oikeuslaitoksen visiona voisi olla esimerkiksi ”maailman paras oikeuslaitos”. Onhan Suomi niin monessa asiassa maailman kärkisijoilla. Se olisi järjestelmä, jossa oikeudenhoito turvaisi laadukkaasti oikeudet ja olisi menettelynä nopeaa, yksinkertaista ja halpaa. Mutta ei näitä aina ole helppo yhteen sovittaa. Monet muutokset ovat hidastaneet prosessia. Ei se aina näyttäydy yksinkertaisena tai halpanakaan. Kun yhteiskunta monimutkaistuu jatkuvasti, olisi kaikissa uudistuksissa pyrittävä pelkistettyyn yksinkertaisuuteen. Silti jää monimutkaisuutta yllin kyllin jäljelle, riittävästi myös työllistämään juristeja.

Maksuhäiriöpolitiikassa on kolme perustavoitetta: perinnän tehokkuus, ylivelkaantumisesta aiheutuvien ongelmien helpottaminen ja kulutason pitäminen kohtuullisena. Olisi löydettävä likvidaation ja rehabilitaation oikea balanssi ja siinä onkin onnistuttu kohtuullisen hyvin. Kulutason osalta onnistuminen on kyseenalaista: erityisesti monien pienien saatavien kasaantuessa velalliset maksavat suureksi osaksi vain kuluja. Tätä kannattaa miettiä, kun elämme yhä tiukemmin luottoyhteiskunnassa, jossa väistämättä osa luotoista jää maksamatta.

Ulosottotoimessa on tehty osittaisuudistuksia paljon. Yhdessä ne ovatkin lähes kokonaisuudistus. On uudistettu lainsäädäntö, organisaatio ja tietotekniikka. Myös ulosotossa on tapahtunut selvää oikeudellistumista: päätöksiä valitusosoituksineen tehdään paljon aikaisempaa enemmän.

Lainsäädäntöön on tullut merkittäviäkin uudistuksia, mm. saatavien lopullinen vanhentuminen ja keinotekoisien varallisuusjärjestelyjen sivuuttaminen ulosotossa ja konkurssissa. Tehokkuuskin näyttäisi parantuneen selvästi ilman että oikeusturvapuolella olisi noussut uhkakuvia.

Ilman uudistuksia ei olisi selvitty. Nykytasolla ulosottoasioita saapuu kolme miljoonaa kappaletta vuodessa. Käsipelillä olisimme mittavan jutturuuhkan vankeina. Nyt selviämme lisääntyvistä asiamääristä lievin kipuoirein. Sähköistämällä ja teollistamalla oikeudellisesti ongelmatonta perintää haemme edelleen lisätehoja – oikeusturvakysymyksiä unohtamatta.

Ulosoton tulevaisuus on taas harkinnassa. Valtakunnanvoudinvirastolle on annettu tälle vuodelle tehtäväksi käynnistää selvitys siitä, mitä tehtäviä, miten ja minkälaisella

virkarakenteella ulosottolaitos jatkossa hoitaa. Keskustelua käydään myös siitä, tulisiko ulosottolaitoksella olla tehtäviä riidattomien saatavien vahvistamisessa, velkajärjestelyssä, konkurssissa tai jatkammeko rangaistusten täytäntöönpanotehtävissä.

Siviiliprosessuaalisessa täytäntöönpanossa noin 80 prosenttia asioista on suoraan ulosottokelpoisia, siis ilman tuomioistuinkäsittelyä. Kärjitetäänkö: Olisiko oikeampi järjestys ensin ulosotto ja sitten oikeudenkäynti? Laskuista ja muista veloista melkein kaikki ovat riidattomia. Tätä osoittaa suoraan ulosottokelpoisten maksujen oman oikeussuojakeinon, perustevalituksen, erittäin vähäinen käyttö. Arvioni on, että sitä käytetään kerran 50 000 – 100 000 ulosottoasiaa kohden. Voisivatko siten yksityisoikeudellisetkin saatavat, ainakin osa niistä, olla suoraan ulosottokelpoisia? Riitauttamalla päästäisiin tutkimaan maksuvaatimuksen oikeellisuus käräjäoikeuteen. Vai tulisiko meille palauttaa summaarinen prosessi maksamismääräyksen muodossa ja tämä tehtävä antaa ulosottolaitokselle, jotta asiat voitaisiin teollistaa ja saada kustannukset alas?

Inom rättsväsendet borde man sträva efter enkla system, eftersom samhället i alla fall blir allt mera komplicerat och invecklat. Inom betalningsstörningspolitiken är det viktigt att hitta en förnuftig balans mellan likvidation av gäldenärens tillgångar och rehabilitering av gäldenären i fall av överskuldsättning. Utsökningsväsendet har omorganiserats så gott som totalt. Ändå måste man förnya lagstifning och arbetsmetoder i samma takt som samhället utvecklas. Detta innebär ständigt arbete i synnerhet vad gäller utvecklandet av informationsteknologin.

Uudistuksia pohdittaessa ajatus saa lennellä vapaasti kuin hiirihaukka poutapäivänä. Uudet näkökulmat avartavat: Järjestäisinkö tämän näin, jos tämä olisi oma firmani? Minkälaisen oikeusjärjestyksen rakentaisin jos joutuisin autiolla saarelle ja kaikki aloitettaisiin alusta. Siinäpä varsinainen kokonaisuudistus!

Lopuksi pitää tietysti tulla järkiinsä: tämä järjestelmä on kehittynyt vuosituhansien aikana ja sitä ovat miettineet monet etevätkin ihmiset. Perusteet ovat kunnossa. Mutta aikaa on seurattava.